

ПЕНСИОНЕРИТЕ, ЗАНИМАВАЛИ СЕ С АКТИВНА ПОЛИТИЧЕСКА ДЕЙНОСТ, И ОСТАРЯВАНЕТО (1990–2010)

Калоян Е. Методиев

Въпросът за връзката между политиката и представителите на третата възраст става все по важен в контекста на съвременността, на новите социално-икономически, технологични, демографски и медицински реалности. През последните двеста години продължителността на човешкия живот постоянно се увеличава. В наши дни близо 1/3 от живота на човек, а вече често и повече, преминава в пенсионна възраст. Увеличаването на средната продължителност на живота задава параметрите на едно ново място на старите хора в обществения живот и политическите процеси. Особено важен проблем е как се изпълва със съдържание този житейски период.

Цел на настоящата статия е да потърси отговор на въпроса, доколко и как заниманието с политическа дейност в даден етап от живота (професионално и/или като кауза, доброволчески) оказва влияние върху естествения процес на стареене на индивидите. Обект на изследване са политически пенсионери във времевия отрязък от 1990 до 2010 година.

Под политически пенсионери в текста се разбира представители на третата възраст за времето на българския преход, които през някакъв период от живота си са се занимавали активно с обществено-политическа дейност и са заемали високи постове в партийната система и/или в управлението на страната.

Тук трябва да се направи едно съществено уточнение. Политическите дейци представители на третата възраст се разглеждат като част от едно поколение по силата на биологично-възрастови фактори. В него обаче те формират различни генерационни подгрупи. Те най-общо могат да се разделят на две — дейци от времето на комунистическия режим и представители на историческите организации. Вътре в тях продължава разделянето им на различни фракции, идейни течения, групи, политически партии, периоди на участие във властта и политиката, което обаче не е обект на настоящия анализ.

Преди да се пристъпи към анализ на връзката между политиката и представителите на третата възраст трябва да се отбележат някои важни особености. На първо място тези, свързани с естествения процес на стареене, а на следващо, макар и най-общо, следва да се очертае социално-икономическият контекст, в който живеят старите хора по време на разглеждания период.

ПРОЦЕСЪТ НА ЕСТЕСТВЕНО СТАРЕЕНЕ

Стареенето е биологично детерминиран процес от непрекъснати промени, върху който оказват влияние редица фактори — индивидуални, социални, икономически, екологични, климатични, културни и не на последно място политически. С напредването на възрастта се наблюдава постоянно отслабване на физическите и психичните възможности на личността.

Един от най-често срещаните проблеми, свързан с остаряването, е този за паметта. Паметовите възможности постоянно отслабват за времето на човешкия живот. Това може да се компенсира чрез поддържането на интензивна интелектуална дейност до дълбока старост, която спира упадъка на паметовите постижения. Такава дейност освен научни занимания, може да бъде и активното занимание с обществена дейност от различно естество.

Особено важни в политиката, където външният вид често предопределя нагласите, са и хигиенните въпроси. С напредването на възрастта промените от чисто физиологически характер налагат отделянето на повече време за хигиенни процедури и поддръжка на външния вид.

Понятието „време“ е от изключително значение за определяне на връзката между биологичната възраст и политиката. Времето, също като човешкия живот, има линейни характеристики и протича по един и същи начин за всички. Начинът, по който се възприема от хората в дадена възраст обаче, е много различен. Това е свързано с естествения процес на стареене, при който с възрастта времето докрая на човешкия живот закономерно и неумолимо намалява. Оттук идва и коренно различното възприятие за време на млади и стари. С напредването на възрастта усещането, че времето минава все по-бързо, се засилва. Въпреки че пенсионерите например нямат текущи задължения и разполагат напълно с времето си, за тях то минава изключително бързо. Времето е ценност в най-голяма степен за стария човек. Оттук и хоризонтът за всяка социобиологична група е различен.

Голяма психологическа травма за един човек нанася актът на пенсиониране. Той се явява разделителна линия, която често скрита зад красиви пожелания и „завист“ за свободно време, внуци, почивка, всъщност най-често се възприема от пенсионираните като „*ти вече си ненужен*“. Проблемът с фрустрацията при пенсионирането е по-наболял при мъжете, за разлика от жените, поради различното възприемане на смъртта и смисъла, който влагат в понятието „бъдеще“ (Дако, 1999). Мъжете постоянно кроят планове за близкото и далечно бъдеще, правят проекти. За тях мисълта за остаряването, безпомощността, загубата на мъжественост, безпокойство за близките и смъртта е силно травматична.

Чувството за самотност е особено наболял проблем сред старите хора. Мисълта, че си безполезен и ненужен, е крайно фрустрираща и носи чувство за безпомощност и обида. От друга страна, това поражда и лесна раздражителност, провокирана допълнително от редицата болести и намалялата дейност. Представителите на третата възраст в повечето случаи изпитват едно особено чувство на носталгия по миналото, когато са били дейни, здрави, необходими, млади и изпълнени с перспективи. Психологическото и физическото състояние на старите хора като цяло е в тясна връзка с икономическото и социалното положение на дадено общество. При влошени социално-икономически условия на живот на възрастните всички тези проблеми се умножават неимоверно много.

СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКИЯТ КОНТЕКСТ НА БЪЛГАРСКИЯ ПРЕХОД

Според квалификацията за възрастовата структура на населението, въведена от шведския демограф Гюстав Сундберг, възрастовата структура на България през 90-те години е силно регресивна (Деведжи-